

LLIBERTAT, LLIBERTAT!

IVONE GEBARA

Camaraçibe, (Pernambuco) Brasil

La paraula “llibertat” té un so agradable per a les orelles i és capaç de despertar moltes emocions positives tot i les innombrables dificultats que conté. Parlar de llibertat sembla, a primera vista, com parlar de coses fonamentals, sense les quals no es pot viure amb dignitat. Per això podem dir que, si fa no fa, gairebé tothom sap què significa la llibertat, encara que els significats atribuïts siguin marcats per contextos subjectius, imprecisions i una immensa diversitat d'experiències i matisos. A l'hora de fer una reflexió sobre la llibertat, ¿per on hem de començar? Hi ha molts camins i moltes intuïcions.

Proposo començar buscant l'etimologia de les paraules, ja que això indica alguna cosa més pròxima a l'experiència que les va veure néixer. És com si l'etimologia ens entregués una clau per obrir les paraules i narrar la seva irrupció històrica. La paraula “llibertat” ve del llatí “libertas”. ¿I la paraula “libertas”? “Libertas” ve de “líber”, un teixit suau que permet la circulació de la saba de les plantes. Si la “líber” està bloquejada per qualsevol motiu, la planta pot morir. Per analogia, “líber” també es pot referir a la vida humana i a la necessitat que tenim que la nostra “saba” humana, la nostra sang, la nostra respiració circulin permetent-nos salut vital. La nostra “líber”, és a dir, els teixits pels quals corre la nostra energia i la nostra saba han d'estar en bones condicions i sense patir cap obstrucció, per tal que el nostre cos es trobi bé. En la mesura en què aquesta saba està bloquejada per diferents motius, diem que ens falta llibertat o ens falta la circulació de la nostra saba vital. Un presoner entre reixes o un encadenat o una persona que no pot parlar o una multitud de famolencs tenen la seva “líber” obstruïda. I el moviment per restaurar la circulació pot anomenar-se “recerca de la llibertat”.

És per això que podem dir que la història de la llibertat va de bracet amb la història humana. Cada cop que per algun motiu la nostra saba vital, tant en l'àmbit personal com col·lectiu, es veu bloquejada per forces externes o internes sentim un diversificat malestar que caracteritzem com a “falta de llibertat”. És a dir: falta de circulació adequada de la nostra saba vital. La manca de circulació de la nostra saba és una amenaça a la vida en les seves diferents dimensions. És en aquest sentit que es va crear l'expressió “llibertat o mort”, és a dir, la

mort apareix com a alternativa (o, més exactament, falta d'alternativa) a la recerca de llibertat. Un cop morts, ja no ens ocupem de mantenir la nostra saba vital.

Constatem que la recerca de llibertat és un procés continu, que no es pot abastar en tots els seus aspectes i no es pot acabar mai. En aquest procés ens estem continuament bloquejant la saba vital els uns als altres, a fi d'afirmar-nos com a senyores i senyors els uns als altres. És per això que la llibertat és un complex moviment de lluita contínua, va i ve, és buscada, perduda i retrobada com a part de la nostra vida. És aquest l'escenari de la història humana i de tots els éssers i coses que s'hi connecten. Acollir aquesta veritat temporal, mutable i limitada de la llibertat com un valor sempre renovable és, en certa manera, tornar-nos lliures dels molts absolutismes que construïm i ens imposem.

Al llarg de la nostra història, de forma subtil o autoritària, ens imposem altres models de llibertat, ens barllem a mort per situacions que creïem que eren l'anunci de la llibertat perenne. En la mateixa línia, declarem algunes persones lliures i d'altres esclaves, identifiquem la llibertat amb estat de benestar econòmic, polític o social o a una pràctica religiosa. També volem dirigir i regular la llibertat a partir d'ideologies o d'utopies socials i religioses pensant que són solucions per a la crueltat humana o per a les relacions injustes. Mentrestant, la majoria de les vegades fracassem, ja que el que era l'objecte de la nostra llibertat s'ha convertit en una forma de presó i fins i tot de suplici per als altres (i sovint per a nosaltres mateixos). En el llarg i renovat procés de ser humans, de respondre a allò que anomenem “vocació a la llibertat” ens perdem, ens tornem inhumans, fins al punt de renunciar a la llibertat dels altres i a la nostra per tal de mantenir una idea de vegades anacrònica de la llibertat, o per defensar una pseudollibertat. En nom d'aquesta pseudollibertat podem eliminar persones, negar-los dret, bloquejar els seus passos considerant-les nocives a la realització de quelcom que anomenem “llibertat individual”. ¿Quants cops els règims polítics, les universitats, les religions han eliminat gent de gran vàlua pel sol fet d'estar en desacord amb les teories científiques o amb les creences religioses vigents? Han fet servir la paraula “llibertat” com a pretext per mantenir la seva tirania i el

seu domini sobre cossos i consciències. ¿Quants assassins nats en nom de la llibertat, quantes fogueres enceses per cremar vius cossos de dones i homes el crim dels quals va ser pensar i viure de forma autònoma i permetre que la seva saba vital circuli?

Avui dia estem convidats a alliberar-nos dels esquemes preestablerts de llibertat i assumir postures crítiques en relació als nostres propis conceptes. Encara que necessitem la pedagogia i la metodologia per viure lliurement, la recerca de llibertat és més gran que els petits esquemes que nosaltres mateixos establim. La llibertat comença amb alguns passos fonamentals per a l'assoliment de la dignitat de la nostra vida, i continua el seu procés de transformació al ritme dels nous desafiaments que la història ens llança. La llibertat sembla que no s'identifica amb models fixos de comportament, sinó que flueix amb el fluir de la vida. D'aquí ve la dificultat inherent a la recerca de llibertat. Com deia Paulo Freire, hom ha d'anhelar "ser més" del que som. És per això que cal no acostumar-se només amb l'aprenentatge de la lectura: cal escriure llibres a partir de la vida quotidiana. No n'hi ha prou de buscar només menjar per als fills, sinó que cal menjar per a tothom. No n'hi ha prou que hi hagi gent que tingui els drets garantits, sinó que cal que el dret s'expandeixi a tothom i es renovi d'acord amb les necessitats del moment.

La dinàmica de la llibertat és la dinàmica del manteniment de la vida individual i de la vida col·lectiva comuna. És la força vital que flueix en mi i en tu, és la força vital que flueix en el nostre poble i en d'altres pobles.

Els processos d'afirmació de la llibertat o de desbloqueig de l'energia vital que ens manté vius estan marcats per la contradicció inherent a la condició humana, i accentuada pel guany multiforma que ens caracteritza. La saba vital corre barrejada amb les forces de la mort, amb l'ambició, amb l'autoritarisme, amb l'egoisme, amb la veritat i la mentida, amb el canvi de posicions i interessos que ens caracteritzen. És per aquesta raó que hem d'estar a l'aguait per tal de no caure en la temptació d'imposar els nostres models idealitzats a les persones o a les situacions que molt sovint són força especials i particulars. I encara més: hem d'intentar guardar-nos de la temptació de fer servir la paraula "llibertat" en va, sobretot quan l'atribuïm a sistemes econòmics o a institucions que creem. Per exemple: és normal sentir a parlar de la llibertat del mercat capitalista, entenent amb això la imposició de lleis establertes per les elits que dominen el comerç nacional i internacional. La llibertat

seria, aquí, la circulació de la saba vital d'alguns de forma incontinguda i desmesurada, i sempre en benefici propi, tot perjudicant la saba vital de la gran majoria. O podríem pensar en la llibertat dels blancs en detriment de l'esclavitud dels negres o del domini masculí en detriment del dret a la dignitat de la dona. La llibertat conté, en si mateixa, moltes possibilitats, ambigüitats i contradiccions. Amb tot plegat es vol cridar l'atenció a l'ús indegut de la paraula "llibertat" i, per tant, afirmar la necessitat de no acostumar-nos tan sols amb l'aparició de la paraula en un text polític o en un discurs públic o fins i tot en una poesia per creure que ja s'està buscant aquest valor tan preciós. Només la paraula, sense les accions corresponents, pot ser una trampa perillosa. És per això que sempre hem de preguntar en quin sentit es fa servir la paraula, i en benefici de qui. Cal, de manera continuada, esbrinar els motius d'allò que anomenem "la nostra recerca de llibertat".

La recerca de llibertat inclou un renovat procés educatiu que ens convida a entendre millor la multiplicitat d'usos i costums al voltant d'una mateixa paraula. És per això que el pedagog Paulo Freire parlava de "pedagogia de la llibertat", a fi d'assenyalar la complexitat d'aquest procés i la necessitat d'estar sempre preparant-nos per poder modificar-lo i comprendre'l sempre de nou d'acord amb les noves situacions.

La llibertat no és una adquisició tranquil·la, sinó que és una cosa semblant a un valor fonamental que experimentem un cop i molts cops de manera renovada i contínua. I, en aquest sentit, la llibertat d'acosta a l'amor, a la veritat, a la bondat, és a dir, a tots aquests valors humans que busquem sense parar. Cap experiència de llibertat o d'amor o de veritat esgota la llibertat, l'amor i la veritat. Cada experiència és una figura, una expressió d'allò que busquem i buscarem fins a l'últim sospir de les nostres vides. Aquesta multiplicitat d'expressions ens convida a respectar i, alhora, a dialogar amb les persones que tenen experiències i visions diferents. La llibertat necessita el diàleg amb nosaltres mateixos i amb els altres, per tal de manifestar-se i seguir el seu camí en el camí de la història humana. La llibertat és una incansable exigència personal i col·lectiva i, per tant, una crida constant dirigida per la Vida a totes les vides perquè mirin de mantenir la saba vital que hi ha en mi, però sempre més enllà de mi. La saba vital és el Misteri de la Vida en nosaltres. Per això crida en nosaltres sense parar: ¡Llibertat! Llibertat!